

An aerial photograph of a forest with a winding path. A tree on the right has vibrant orange and red foliage. The background shows a dense forest under a clear blue sky.

KLIMAPOLITISK PROGRAM

SENTERUNGDOMMEN

Senterungdommen

INNHALDSFORTEGNELSE

INTRO	2
TRANSPORT OG SAMFERDSLE	4
Personbilar	4
Tungtransport	5
Kollektivtransport og mjuke trafikantar	5
Jernbane.....	6
Skipsfart	6
Fly	7
ENERGI	10
Fornybar energi	10
Kraftnett og mellomlandsforbindelser	12
Olje og gass	13
INDUSTRI	15
LANDBRUK	16
Jordbruk	16
Skogbruk	18
FORBRUK OG AVFALL	20
Forbruk	20
Avfall	20
BYGG OG ANLEGG	22
Energibruk i bygg	22
Bygg- og anleggsnæringen	22
Innkjøp og transport	23
FISKERI OG OPPDRETTSNÆRING	24
Fiskeri og oppdrettsnæring.....	24
Foredling og transport	24
INTERNASJONALT	26

INTRO

1 Verdens befolkning øker med om lag 80 millioner mennesker hvert eneste år og vil
2 ifølge prognosene passere 10 milliarder i 2050. Dette medfører at hver og en av oss
3 må slippe ut mindre klimagasser om vi skal nå de nasjonale og globale klimamålene
4 vi har satt oss. Siden menneskelig aktivitet slipper ut **klimagasser** og beslaglegger
5 og forbruker store mengder ressurser, setter dette strengere krav for hvordan vi
6 mennesker lever livene våre. Å motvirke klimaendringene er den viktigste
7 oppgaven for vår generasjon og vår tid. Vi blir nødt til å ta klimahensyn innenfor
8 alle politikkområder. Omstillingen vi skal igjennom kommer derfor til å bli
9 krevende, men også gi mange muligheter. Samtidig som vi må bli mindre avhengige
10 av oljenæringa, har vi mulighet til å utvikle nye, grønne næringer og industrier.
11 Dette vil gi verdiskapning og nye arbeidsplasser over hele landet.

12 Ifølge **IPCC-rapporten** som kom i 2018 vil den **den globale**
13 **gjennomsnittstemperaturen** øke med 3 grader innen 2100 hvis vi ikke gjør noe for
14 å redusere utslippene våre. Den sier også noe om hvor forskjellige
15 konsekvensene vil være ved 1,5 og 2 graders oppvarming. For eksempel, ved 1,5
16 grader vil Arktis være isfritt på sommeren en gang per hundre år, med 2 grader vil
17 det være en gang i tiåret. 70-90 % av verdens korallrev vil forsvinne ved 1,5 graders
18 oppvarming, ved 2 grader vil så godt som alle (>99%) forsvinne. Med så stor
19 forskjell mellom de to målene, vil det være viktig for oss at vi klarer å holde
20 oppvarmingen så lav som mulig. Alle tiltak og planer bør derfor utarbeides med mål
21 om å nå maks 1,5 graders oppvarming.

22 Internasjonale avtaler som **Parisavtalen** er viktige for å løse klimautfordringen,
23 men tiltakene må gjennomføres lokalt og nasjonalt. Løsningene vil være ulike i
24 forskjellige land, avhengige av landenes geografiske og sosioøkonomiske forhold.
25 Norge er et stabilt land som har tjent seg rikt på inntekter fra olje og gass, og er
26 samtidig et land med høye utslipp per person. Vi har et spesielt ansvar for å bidra
27 til å finne løsningene på problemet som vi har bidratt til å skape.

28 Norge har økonomisk handlingsrom til å bidra til teknologisk utvikling. Vi er kanskje
29 et lite land, men vi må gå foran og vise andre land at det er mulig å nå ambisiøse
30 mål. Samtidig vil teknologiske løsninger som utvikles for at vi skal kunne bli et lav-
31 eller nullutslippssamfunn, også tas i bruk i andre land. Utviklingen av denne
32 teknologien vil kunne skape arbeidsplasser i Norge i en tid hvor vi skal bli mindre
33 avhengige av olje, og gi oss et konkurransefortrinn i fremtiden.

34 Teknologisk utvikling er imidlertid ikke nok til å få til den utslippsreduksjonen vi
35 trenger. I et land som Norge er vi også nødt til å redusere det materielle forbruket
36 vårt. Klimakrisen skal løses i en tid hvor forbruket øker i mange land, og det er ikke
37 nok ressurser i verden til at alle land kan ha et forbruk som tilsvarer det
38 norske. Ved å gå over til en økonomi som er en **sirkulærøkonomi** i større grad enn i

KLIMAGASSUTSLIPP

er utslipp til luft av gasser som påvirker atmosfærens evne til å holde på varmen (drivhuseffekten) og dermed klodens klima. Eksempler på slike gasser er karbondioksid (CO₂), metan (CH₄) og lystgass (N₂O).

IPCC-RAPPORTEN

The Special Report on Global Warming of 1.5 °C ble gitt ut av the Intergovernmental Panel on Climate Change i 2018. Den er skrevet av 91 forskere fra 40 land, og er en gjennomgang av hva som vil være konsekvensene av global oppvarming

PARISAVTALEN

er en internasjonal klimaavtale vedtatt i Paris i 2015. Det er første gang alle verdens land har blitt enige om en avtale for å redusere globale klimagassutslipp, men USA har senere meldt seg ut med virkning fra november 2020.

Norge har meldt inn et mål om å kutteutslippene med 40% i perioden 1990-2030.

39 dag, kan vi redusere forbruket uten at det går på bekostning av levestandard og
40 velferd.

41 Selv om vi skal sette oss ambisiøse mål og gjennomføre store endringer, er det
42 viktig at tiltakene ikke oppleves som urettferdige eller bidrar til å øke sosiale og
43 geografiske ulikheter. Det er viktig at ingen skal kunne kjøpe seg ut av
44 restriksjonene. For at klimapolitikken skal være rettferdig må vi føre en aktiv
45 næringspolitikk og legge opp et skattesystem som fremmer grønn
46 omstilling. Samtidig må vi satse på å skape de klimajobbene som skal sysselsette
47 befolkninga i framtida. Hvis folk føler at tiltakene er urettferdige eller gjør livet
48 unødvendig vanskelig for dem, vil det oppstå en uvilje til å bidra. Det vil gjøre det
49 vanskeligere å gjennomføre de tiltakene som kreves for å redusere utslippene
50 våre. Senterungdommen mener at det er mulig å redusere utslippene samtidig som
51 vi skaper nye jobber og legger til rette for verdiskapning i hele landet.

52 **Retningslinjer for senterungdommens klimapolitikk:**

- 53 • 1,5-gradersmålet og forvaltningsprinsippet skal ligge til grunn for all
54 Senterungdommens klimapolitikk.
- 55 • Klimaløsningene må tilpasses lokale forhold, og skal bidra til bærekraftig
56 omstilling i hele landet.
- 57 • Klimatiltakene skal ikke bidra til å øke sosiale og geografiske forskjeller
- 58 • Ved bruk av klimaavgifter skal inntektene fra avgiftene alltid øremerkes til å
59 gjøre et klimavennlig alternativ billigere
- 60 • Klimaløsninger skal inkludere både nye teknologiske løsninger og redusert
61 forbruk.

62

DEN GLOBALE GJENNOMSNITTS- TEMPERATUREN

er kombinert temperatur over land og ved havoverflaten, beregnet ut fra millioner av enkeltmålinger over hele verden. I dag er den globale gjennomsnittstemperaturen 1,05°C høyere enn i førindustriell tid.

DRIVHUSEFFEKTEN

er en naturlig prosess der gasser i atmosfæren bidrar til å gjøre jordas overflate varmere enn den ellers ville vært. Drivhusgassene fanger opp (absorberer) varmestråling, og noe av denne varmen sendes ned mot overflaten. Det gir høyere temperatur i lufta og ved bakken enn det ellers ville vært. Den naturlige drivhuseffekten er en forutsetning for liv på Jorden, slik vi kjenner det, men gjør også livet på jorda sårbart for endringer i atmosfæren.

DE VIKTIGSTE DRIVHUSGASSENE

i atmosfæren er vanndamp (H₂O), karbondioksid (CO₂), metan (CH₄), lystgass (dinitrogenoksid, N₂O) og ozon (O₃)

TRANSPORT OG SAMFERDSLE

63 Utsleppa frå transportsektoren har auka drastisk dei siste tiåra, med 27 prosent frå
64 1990-nivå til i dag. Sektoren inneber både vegtrafikk, luftfart, sjøtransport,
65 jernbane og andre motorreiskap. All transport til saman utgjer omtrent 30 prosent
66 av norske klimagassutslepp, og er dermed den største utsleppskjelda. Ei større
67 befolkning har medført større behov for meir person- og godstransport, og betre
68 kjøpekraft har gjeitt oss moglegheita til å reise meir. Å kutte utslepp innanfor
69 transportsektoren krev både vidare teknologisk utvikling, tilrettelegging av
70 infrastruktur og insentiv til å reise klimavenleg. Det er viktig å bygge ut
71 infrastrukturen som er naudsynt for at også distrikta får vere med på den grønne
72 omstillinga.

73 PERSONBILAR

74 Personbilar står for om lag halvparten av utsleppa frå vegtrafikken. Dette er eit
75 område med stort potensial for omstilling, men denne omstillinga må skje på ein
76 måte som ikkje tek frå dei som er avhengige av privatbil moglegheita til å bruke
77 den. Nybilsalet skal vere **fossilfritt innan 2025**, og det krev satsing på både elbilar
78 og biodrivstoff for å føre den private bilparken over frå fossil til fornybar energi. Dei
79 allereie produserte bilane må gå på ein energimiks som i størst mogleg grad er
80 basert på berekraftig biodrivstoff. Elbilane må behalde vesentleg **kjøps- og**
81 **bruksfordelar** i tida framover, med ei utfasing av fordelane fram mot 2030. Det må
82 ligge til grunn sterke insentiv for å velje fornybare bilar, slik at overgangen i 2025
83 blir så smidig som mogleg. Overgangen til nullutsleppskøyretøy kjem til å skje, og
84 det skal ikkje vere eit alternativ at distrikta vert hengande etter. Å frita distrikta frå
85 omstillinga som skjer no skjer, vil vere å gjere dei ei einaste stor bjørneteneste.

86 Senterungdomen vil:

- 87 • Gradvis auke innblandingskravet av biodrivstoff i bensin og diesel.
- 88 • Byggje ut nettverk av hurtigladarar over heile landet
- 89 • Legge til rette for bildeling, slik at færre treng å kjøpe eigen personbil
- 90 • Forby nybilsal av fossildrivne personbilar frå 2025.
- 91 • Kjøps- og bruksfordelar for nullutsleppsbilar skal gradvis fasast ut fram mot
92 2030.
- 93 • Det skal innførast **kjøps- og bruksfordelar** for alle nullutsleppskøyretøy
94 inkludert motorsyklar, mopedar og firehjulingar.
- 95 • Auke CO2-avgifta på fossilt drivstoff, og øyremerke midlar frå avgifta til
96 utvikling av biodrivstoff basert på norske råvarer.

FOSSILFRITT NYBILSAL 2025

Eit samrøystes Storting stilte seg i 2017 bak eit forbod mot nybilsal av fossildrivne bilar i 2025. Noreg er førebels det einaste landet som vil stoppe nysal av fossile bilar så tidleg som 2025. Forbodet vil kun inkludere nye bilar. Det vil difor framleis vere mogeleg å kjøpe fossildrivne bruktbilar i Noreg etter 2025.

KJØPS- OG BRUKSFORDELAR

Inga engangsavgift.

Inga moms ved kjøp

Halv firmabilbeskatning

Svært låg årsavgift

Fritak for bompengar - i Oslo-Akershus sett bort frå betaling som elbilar må frå 2019

Moglegheit for gratis offentleg parkering

Kan køyra i kollektivfeltet - òg der elbilar har måtta "flytta ut"

Moglegheit for fritak for ferjeavgifter i enkelte fylke

97 TUNGTRANSPORT

98 Tungtransporten står på si side for over 45 prosent av utsleppa frå vegtrafikken,
99 noko som gjer moglegheiter for betydelege utsleppskutt. Innanfor tungtransporten
100 er både elektrifisering, biodrivstoff og hydrogen moglege løysningar for å redusere
101 utsleppa. Difor er det hensiktsmessig å opprette eit CO₂-fond for tungtransport, der
102 aktørane i næringslivet betalar inn. Pengane som betalast inn til fondet kan
103 tilbakebetalast til næringslivet ved at ein viser til investeringsplan i konkrete
104 løysingar som gjer utsleppskutt. Ei slik ordning gjer næringa eit insentiv til å kutte i
105 utslepp, og har fungert godt tidlegare, til dømes med **NOx-fondet**.

106 Senterungdomen vil:

- 107 • Etablere eit CO₂-fond for tungtransport.
- 108 • Forby sal av nye fossildrivne lastebilar frå 2030.
- 109 • At det skal innførast tilsvarende **kjøps- og bruksfordelar** som i dag gjeld for
110 nullutsleppsbilar for nullutsleppslastebilar.
- 111 • Styrke **Enova** med kapital som kan gjere det økonomisk gjennomførbart å
112 investere i ny climateknologi.

113 KOLLEKTIVTRANSPORT OG MJUKE TRAFIKKANTAR

114 Kollektivtilbodet bind landet vårt saman. Det skal løne seg å reise kollektivt, og vi
115 må etterstrebe fleksible løysingar som gjer det mogleg for så mange som mogleg å
116 nytte seg av tilbodet. Samstundes som det eksistera eit utbreidd tilbod i dag,
117 særleg i byar og sentrale områder, må det offentlege ta ansvar for å etablere tilbod
118 der det er ein klimagevinst å hente. For mange vil det likevel vere enklare å gå eller
119 sykle. Det må leggast til rette for mjuke trafikantar, slik at dei har praktiske og
120 trygge løysingar som skapar trivsel og eit sikkert trafikkbilde.

121 Senterungdomen vil:

- 122 • Fjerne meirverdiavgift på kollektivtransport.
- 123 • Samle alle kollektivløysingar i eitt system, slik at det vert enklare å bestille
124 reise på tvers av selskap.
- 125 • Jobbe etter prinsippet om at kollektivtransport og mjuke trafikantar skal ha
126 høgare prioritet enn privatbilar i arealplanlegging.
- 127 • CO₂-merke all offentleg kollektivtransport for å skape meir bevisste
128 forbrukarar.
- 129 • Auke satsinga på gang- og sykkelveg både i byar, tettstadar og langs
130 skuleveggar.
- 131 • Legge til rette for transportsyklistane ved å bygge fleire sykkelfelt eller
132 eigne trasear, slik at fleire kan bruke sykkel til rask transport over lengre
133 strekningar.
- 134 • Bygge ut sykkelparkering ved kollektivknutepunkt.

NOx-FONDET

I 2008 signerte 14 næringsorganisasjonar og Klima- og Miljøverndepartementet ei Miljøavtale om NOx. Formålet var å kutta NOx-utslipp i næringslivet og bidra til å oppfylle Noregs forpliktingar i Gøteborgprotokollen. Fondet er eit spleiselag der verksemdene som er med betalar inn etter mengde utslepp og kan søka om støtte til utslippsreducerande tiltak. NOx-fondet gir støtte til konkrete NOx-reducerande tiltak for verksemdar omfatta av NOx-avtala.

NULLUTSLEPPSBILAR

er bilar som berre bruker elektrisitet eller brenselceller (hydrogen) til framdrift.

ENOVA SF

vert oppretta i 2001 for å bidra til omlegging av energibruk og energiproduksjon. Selskapet er eigd av Klima- og miljødepartementet, og investerer årleg over to milliardar kroner av midlane til fellesskapet i løysingar som er med på å bygga morgendagens grønne Noreg.

135 JERNBANE

136 Transportsektoren står for rundt ein tredjedel av klimagassutsleppa i Noreg. Utsleppa
137 er samla sett på veg oppover. Jernbana sitt ansvar for dette er minimal, med under
138 0,3% av utsleppa. Utsleppa frå jernbana kjem i stor grad frå dei ikkje-elektrifiserte
139 strekningane. Dette gjer overføring av fossil transport til jernbane til eit godt
140 klimatiltak. Å flytte meir gods- og persontransport frå veg til bane gjer utsleppskutt,
141 auka trafiksikkerheit og høgare lønnsamheit for industrien.

142 Det krev fleire tiltak for å kunne realisere ei slik overføring, som betre
143 godsterminalar, fleire tilsvingar og hyppigare kryssingsspor. Kryssingsspor
144 og tilsvingar legg til rette for ei meir fleksibel og integrert jernbane. Strekingar som
145 ikkje allereie er elektrifisert må prioriterast i Nasjonal Transportplan (NTP).
146 Samstundes som kapasiteten må aukast, er det også naudsynt med ein politikk som
147 gjer det enklare og billigare å reise med tog og annan kollektivtransport, slik at fleire
148 får sterkare insentiv til å velje den transportmåten som er mest klimavenleg. Tog må
149 vere eit godt alternativ til vegtrafikk og flytrafikk, både for privatpersonar og for
150 bedrifter.

151 Senterungdomen vil:

- 152 • Alle norske jernbanelinjer, med unntak av museumsjernbanar, skal baserast
153 på nullutslippsteknologi innan 2030.
- 154 • Fjerne meirverdiavgift på kollektivtransport
- 155 • Forbetre jernbanelinja til Sverige og Danmark i samarbeid med desse landa
- 156 • Forbetre togtilbodet til nærliggande storbyar i utlandet gjennom
157 samordning mellom togselskap
- 158 • Styrke nattogtilbudet mellom dei norske byane og etablere nattogtilbud til
159 EuropaAt utbygging av jernbanelinjer og –kapasitet skal prioriterast
160 framfor å auke kapasiteten på dei store innfartsvegane i Oslo-området.
- 161 • Innføre bonussystem på Vy og Flytoget, etter liknande modell frå
162 flytransporten
- 163 • Ha ei sterk statleg styring over den norske jernbana, slik at staten får gode
164 moglegheiter til å vidareutvikle både tilbod og infrastruktur.

165 SKIPSFART

166 Den internasjonale handelen er aukande, og i takt med den kjem også skipsfarten
167 til å forsette å auke. Vi er avhengige av ei berekraftig utvikling som redusera
168 utsleppet av klimagassar, sjølv om skipsfarten aukar. Om lag 90% av den globale
169 varetransporten mellom kontinenta vert frakta over sjø, og i framtida vil det vere
170 viktig å motivere for utvikling av meir energieffektive fartøy. Skipsreiarar i Noreg
171 må bidra til å møte klimautfordringane. Tiltak må vere i tråd med miljøvisjonen som
172 motverkar klimaendringane og stimulerer til miljøvenleg skipsfart, og utslepp frå
173 skipsfarten kan og må reduserast.

HYDROGENDREVA KJØRETØY

er kjøretøy som bruker hydrogen som drivstoff. Det kan lagast bilar, skip/båtar, fly, busser og motorsyklar som går på hydrogen. Hydrogendrevne kjøretøy er i dag i praksis eit elektrisk kjøretøy, der ei brenselcelle konverterer hydrogen som er lagra på kjøretøyet og oksygen frå lufta til elektrisitet og vassdamp. Hydrogendrevne kjøretøy forureinar derfor ikkje lokalt.

174 Så lenge drivstoff for skip baserer seg på fossile energikjelder vil vedtekne
175 reguleringar kunne føre til at det fossile drivstoffet vil verte stadig reinare og
176 dyrare. Samstundes bør vi utvikle infrastruktur og teknologi slik at skip kan bruke
177 **hydrogen som drivstoff**. For store skip som skal frakte last over lange distansar, vil
178 hydrogen vere ei god løysing ettersom det har låg vekt, lenger rekkevidde og
179 høgare energitettleik enn til dømes batteri.

180 Hydrogen og hydrogenteknologi kan bli ei stor og viktig eksportvare for Noreg,
181 dersom vi tør å satse tidleg. Utvikling av **landstramanlegg** bør og prioriterast, for å
182 redusere utslepp frå skip som ligg til i hamn. For persontransport over korte
183 strekningar er vi allereie i gong med ei stor satsing på **el-ferjer**, som er eit godt
184 døme på at Noreg kan bidra til å utvikle teknologi som seinare kan nyttast i andre
185 land. Denne satsinga må vidareførast.

186 **Senterungdomen vil:**

- 187 • Arbeide for ambisiøse internasjonale krav til miljøforbetringar og
188 energieffektivitet i tråd med IMO-vedtaket frå 2011, som fastsette globale
189 avgjersler for framtidig utslepp av klimagassar frå internasjonale skipsfart
- 190 • Satse på tekniske forbetringar av skrog og propellar, energieffektivisering
191 samt innovasjon og teknologisk nyskaping
- 192 • Sikre at målet om utsleppsreduksjon frå skipsfart vert nådd gjennom eit
193 avgiftssystem. Avgiftene bør samlast i eit internasjonalt fond der midlane
194 vert tilgjengeleg for forskning og utvikling på klimatiltak innan skipsfart.
- 195 • At alle norske hamner skal tilby landstraum innan 2025
- 196 • Legge til rette for forskning og innovasjon på hydrogenteknologi for å kunne
197 gjennomføre ein overgang til hydrogendrivne lasteskip
- 198 • Vidareføre satsinga på el-ferjer

199 **FLY**

200 Fly har revolusjonert måten vi forflyttar oss på, og gjev oss i dag enorme
201 moglegheiter til å flytte både gods og personarar tilnærma kvar som helst og når som
202 helst. Dagens fly går nesten berre på fossilt drivstoff, og innanriks luftfart utgjør rundt
203 2,5% av Noregs totale klimagassutslepp og nærmare 8% av klimagassutsleppa frå
204 transportsektoren. På globalt nivå står flytrafikken for rundt 2% av verdas utslepp av
205 klimagassar. Ingen land i Europa reiser meir innanlands med fly per innbyggjar enn
206 nordmenn. På utanlandsreiser med fly er vi nordmenn også i Europa-toppen, berre
207 slått av dei tre øystatane Island, Malta og Kypros.

208
209 Fly som transportmiddel er og vil og i framtida vere viktig for å knyte land saman, og
210 gje folk over heile landet gode moglegheiter til å reise. Omstillinga frå fossildrivne til
211 nye og meir klimavenlege fly vil krevje god planlegging og ein infrastruktur som
212 mogleggjer denne omstillinga. Det må utarbeidast ein plan for forsyning av
213 elektrisitet og hydrogen til flyplassane i Noreg. Kortbanenettet vil ha høg prioritet, då
214 det mest truleg er nullutsleppsfly med kortare rekkjevidd som vil takast i bruk
215 først. **Avinors** rolle som operatør på norske flyplassar må påleggast å utbygge

LANDSTRAUM

er elektrisk kraft frå
straumanlegg på land til det
elektriske anlegget i skip
eller mindre båtar som ligg
fortøydd ved kai. Dette gjer
at området rundt hamna
slepp luftforureiningar og
støy fordi båtane dermed
ikkje treng å la
dieselaggregata gå og dura;
i tillegg blir utsleppa av
klimagassar reduserte.

EL-FERJER

Noreg har i dag tre
elektriske ferjesamband på
Vestlandet, men Enova
støttar planlegging av 30
nye elektriske
ferjesamband i Hordaland,
Trøndelag, Troms og Møre
og Romsdal. Til saman er
det sett av 638 millionar
kroner til desse 30
prosjekta.

216 infrastruktur som mogleggjer omstillinga til elektriske og hydrogendrivne fly og
217 gjennom auka satsing på biodrivstoff til fly.

218 **Tekst, alternativ A:**

219 Senterungdomen vil ha ein praktisk klimapolitikk kor løysingar som ikkje er
220 berekraftige vert i lagt avgifter for å sikre ein meir berekraftig retning og
221 samfunnsutvikling. Senterungdomen ser ikkje på flyreiser med fossildrivne fly som
222 ein berekraftig transportmetode, og ønskjer å avgiftslegge denne ytterlegare for å
223 minimere utsleppa frå flytrafikken. Inntektene frå avgiftene skal uavkorta gå inn i
224 eit CO₂-fond for flytrafikken. CO₂-fondet skal bidra til å redusere utsleppa frå
225 flytrafikken ved å fase ut fossildrivne fly og erstatte desse med elektriske og
226 hydrogendrivne fly og gjennom auka satsing på biodrivstoff til fly.

227 Senterungdomen vil difor innføre ei progressiv flypassasjeravgift på fossildrivne fly
228 på både innanlands- og utanlandsreiser for å avgrense flytrafikken. Avgifta skal
229 vere progressiv, som inneberer at avgifta aukar for kvar flytur. Det sikrar at dei som
230 forureinar mykje også betalar meir enn dei som forureinar lite. Ved årsskifte skal
231 alle reisene nullast ut, og alle passasjerar startar med å betale same
232 avgift. Samtlege inntekter frå flypassasjeravgifta vil inngå i CO₂-fondet som vil drive
233 omstillinga over til fornybare energikjelder enno raskare, samstundes som auka
234 avgifter vil redusere tal flygingar. Drivstoffavgiftene frå flydrivstoffet vil også inngå i
235 CO₂-fondet.

236

237 **Tekst, alternativ B:**

238 Senterungdomen vil ha ein praktisk klimapolitikk kor løysingar som ikkje er
239 berekraftige vert erstatta med berekraftige alternativ. Senterungdomen ser ikkje på
240 flyreiser med fossildrivne fly som ein berekraftig transportmetode, samtidig som
241 flytrafikken er avgjerande for å knytte Norge og verden saman. Senterungdommen
242 ynskjer derfor å opprette et CO₂-fond som skal bidra til å redusere utsleppa frå
243 flytrafikken ved å fase ut fossildrivne fly og erstatte desse med elektriske og
244 hydrogendrivne fly og gjennom auka satsing på biodrivstoff til fly.

245 Senterungdomen vil difor innføre ei progressiv flypassasjeravgift på fossildrivne fly på
246 utanlandsreiser for å avgrense deler av flytrafikken. Den progressive
247 flypassasjeravgifta skal også gjelde for strekningane Oslo-Bergen, Oslo-Trondheim,
248 Oslo-Stavanger og Oslo-Kristiansand da fleire av desse rutene er blant dei mest
249 trafikkerte i Europa og kor det finnes meir miljøvenlege alternativ. Avgifta skal vere
250 progressiv, som inneberer at avgifta aukar for kvar flytur. Den skal også utformast slik
251 at lengre flyturar gir høgare avgift. Det sikrar at dei som forureinar mykje også
252 betalar meir enn dei som forureinar lite. Ved årsskifte skal alle reisene nullast ut, og
253 alle passasjerar startar med å betale same avgift. Alle inntekter frå flypassasjeravgifta
254 vil inngå i CO₂-fondet som vil drive omstillinga over til fornybare energikjelder enno
255 raskare. Samstundes må staten bidra med meire omstillingsmidlar enn dei gjer i
256 dag.

AVINOR AS

er eit aksjeselskap eigd fullt ut av den norske staten under Samferdsledepartementet, og har som oppgåve å eige og drive flyplassar i Noreg.

Avinor har sett av inntil 100 millionar kroner over ein tiårsperiode (2013-2022) for tiltak og prosjekt som kan bidra til innfasing av jet biodrivstoff i norsk luftfart, basert på biomasse frå norsk skog, og meiner at dette kan realiserast frå 2020-2025.

Avinor og Noregs Luftsportforbund har initiert eit langsiktig prosjekt som har som formål å realisera helelektriske flygingar innanlands i Noreg.

257 **Senterungdomen vil:**

- 258
- 259
- 260
- 261
- 262
- 263
- 264
- 265
- 266
- 267
- 268
- 269
- 270
- 271
- 272
- 273
- 274
- 275
- 276
- 277
- 278
- 279
- **Alternativ A:** Innføre ei progressiv flypassasjeravgift på fossildrivne fly både på innanlands- og utanlandsreiser. Avgifta er progressiv for bedrifta på bedriftsreiser, og personleg på privatreiser.
 - **Alternativ B:** Innføre ei progressiv flypassasjeravgift på fossildrivne fly på utanlandsreiser og på strekningane Oslo-Bergen, Oslo-Trondheim, Oslo-Stavanger og Oslo-Kristiansand. Opprette eit CO₂-fond for flytrafikken kor inntekter frå flypassasjeravgifta og drivstoffavgifter frå fly brukast til utvikling av biodrivstoff til fly og av elektriske og hydrogendrivne fly.
 - Det skal utarbeidast ein plan for forsyning av elektrisitet og hydrogen på kortbanenettet i Noreg.
 - Elektriske og hydrogendrivne fly skal fritakast alle avgifter, inkludert toll og mva.
 - Satse på breibandsutvikling og digitalisering som tiltak for å minske behov for å reise med mellom anna fly.
 - Flytransport skal hovudsakleg gå på hydrogen, elektrisitet og biodrivstoff.
 - Fjerne Avinors mål om 4% årleg passasjervekst og flytte midlar frå støtteordningar over på å styrke utviklinga av elektriske og hydrogendrivne fly.
 - Forby all reklame for utanlandsreiser med fossildrevne fly.
 - Forby bonuspoengordningar for utanlandsreiser med fossildrevne fly
 - Norge skal tre ut av internasjonalt avtaleverk som fritar flytrafikken frå avgifter.

280

ENERGI

281 Tilgang på energi er helt elementært i våre liv og for vårt samfunn. Gjennom historien
282 har det både vært tatt i bruk fossile og fornybare energikilder. Fossile energikilder
283 spiller og har spilt en viktig rolle for utviklingen i verden de siste 200 år. Økende bruk
284 av fossile energikilder har bidratt til store utslipp av klimagasser som forurensar og
285 varmer opp jordkloden.

286 Overgangen fra fossile til fornybare energikilder er for alvor i gang, og utbyggingen av
287 fornybare energikilder har aldri vært høyere enn den er nå. Norge må bidra i denne
288 utviklingen og bør ha som mål å bli verdens første karbonnøytrale land, både
289 gjennom å fase ut fossile energikilder, bygge ut fornybar energi og redusere
290 energiforbruket. Gjennom å utnytte de fornybare energikildene på en bedre måte
291 kan verden bli karbonnøytral, samtidig som levestandarden forblir høy og gir folk
292 over hele verden muligheter til å leve gode liv.

293 Klimautfordringene verden står overfor i dag vil kreve en storstilt overgang til
294 fornybar energi og økt elektrifisering i de fleste sektorer. Innen 2050 må så mye som
295 70-85% av elektrisitetsproduksjonen i verden være fornybar. I Norge er allerede rundt
296 99 prosent av kraftproduksjonen fornybar. Likevel er det behov for å bygge ut mer
297 fornybar kraft for å kunne elektrifisere sektorer som transport og industri. Samtidig
298 vil beredskapsperspektivet i å basere kraftproduksjonen på mer enn kun vannkraft i
299 ei framtid der tørke og redusert vanntilgang er en økende trussel, være viktig.

300 FORNYBAR ENERGI

301 Norge er et av få land i Europa som har et overskudd av fornybar energi. Vi har vært
302 heldige med vår tilgang på naturressurser. Høye fjell og en lang kystlinje gir rikelig
303 med nedbør, som danner grunnlaget for vannkraftproduksjonen vår. Vårt værutsatte
304 land gir også et stort potensial for å kunne utnytte vinden som energikilde.
305 Havet skaper muligheter for å utnytte den evige energien fra bølgene og
306 tidevannet. Norges enorme skogområder gir også rikelig med muligheter for
307 industriutvikling og økt karbonbinding. Selv potensialet for å kunne utnytte sola som
308 energikilde har økt i takt med teknologiutviklingen, og vil skape mange muligheter,
309 også for land med relativt få soldager, slik som Norge.

310 **Vannkrafta** har vært den viktigste kilden til fornybar energi i Norge og dannet
311 grunnlaget for industriutviklingen i Norge på 1800- og 1900-tallet. Vannkrafta er
312 fremdeles vår viktigste kilde til fornybar energi og utgjør omlag 95 prosent av vår
313 samlede kraftproduksjon. Senterungdommen ønsker en videre satsing på vannkraft
314 i Norge. Samtidig må vi være klar over at utbygging bidrar til store naturinngrep. Vi
315 har samtidig et ansvar for å ta vare på verneverdige vassdrag og ta hensyn til
316 artsmangfoldet og den uberørte naturen. Senterungdommen mener derfor at det i

VANNKRAFT

er fornybar energi som kommer fra vann som faller og som blir omgjort til nyttige formål som mekanisk arbeid eller elektrisitet. I dag blir vannkraft hovedsakelig brukt om produksjon av elektrisk energi.

317 hovedsak burde satses på å fornye dagens vannkraftverk, slik at produksjonen
318 kan øke uten at flere vassdrag bygges ut.

319 I et land som har hatt rikelig med vannkraft har ikke insentivene historisk vært
320 sterke for å bygge ut mye **vindkraft**. Etter hvert som utbyggingskostnadene har
321 blitt lavere og kraftproduksjonen fra vindmøller har økt, har det blitt lønnsomt å
322 bygge ut vindkraft også i Norge. Senterungdommen stiller seg positive til økt
323 vindkraftproduksjon. Dette vil både skape flere arbeidsplasser i landet, samtidig
324 som økt utbygging vil gi et økt overskudd av fornybar energi som kan eksporteres
325 og erstatte mindre klimavennlig strømproduksjon i våre naboland. Utbygging av
326 mer vindkraft i Norge i tida framover vil være et viktig bidrag til å redusere
327 klimagassutslippa og sikre ei bærekraftig samfunnsutvikling.

328 Vindmøller på land krever store irreversible naturinngrep, blant annet fordi det må
329 bygges mye infrastruktur. Urørt natur er ei mangelvare og utbygging bør ikke gå
330 på bekostning av verdifulle naturområder. Områder bør ikke bygges ut dersom de
331 blir regna som villmarksprega og hvor utbygging påvirker dyrelivet negativt i stor
332 grad. Nærhet til bosteder må også tas med i vurderinga ettersom vindmøller lager en
333 del støy.

334 **Alternativ A:** Ved utbygging på land må lokalbefolkninga selv få delta i vurderinga om
335 det skal bygges ut. Utbygginger skal vurderes fra sak til sak, og lokale vedtak skal
336 følges.

337 **Alternativ B:** Ved utbygging på land må lokalbefolkninga selv få delta i vurderinga om
338 det skal bygges ut. Utbygginger skal vurderes fra sak til sak, og lokale vedtak bør
339 følges.

340 En utfordring ved fornybar energiproduksjon er at det ofte ødelegger lokale
341 naturverdier. For å sikre folkelig støtte til det grønne skiftet og fornybar
342 energiproduksjon må derfor skatteinntektene fra energiproduksjonen i størst mulig
343 grad tilfalle kommunene. Senterungdommen stiller seg positive til en videre
344 utbygging av vindkraft på land, men mener det største potensialet for ny vindkraft
345 ligger til havs.

346 Vindforholda i Norge, og særlig i Nordsjøen, er spesielt godt egna for utbygging av
347 vindkraft. Den jevne, relativt sterke vinden gjør at vi får mer strøm ut av hver turbin
348 enn det som er mulig lengre sør i Europa. Samtidig har vi mye relevant kompetanse
349 og industri i oljenæringa som kan overføres til bruk i havvindnæringa. Den
350 teknologiske utviklinga går fort, og med den går både utbyggings- og
351 driftskostnadene ned.

VINDKRAFT

er fornybar energi hvor bevegelsesenergien i vind blir omdannet til energi, vanligvis i form av elektrisitet, ved hjelp av vindturbiner med roterende blader.

VINDMØLLER TIL HAVS

er vindmøller som skiller seg fra tradisjonelle vindmøller ved at de enten står bunnfast på havbunnen eller flyter. Norge var først ut i verden på å bygge flytende havvindmøller, med vindmøllen Hywind utenfor Karmøy.

352 Om vi prioriterer **vindmøller til havs** nå, vil vi kunne bygge opp ei
353 konkurransedyktig næring som kan bidra med arbeidsplasser i distrikta. Politiske
354 prioriteringer og statlig støtte skal legge til rette for teknologisk utvikling, slik at
355 også havvind vil kunne bli kommersielt lønnsomt i nær framtid.

356 Sola er vår viktigste energikilde og gir både varme, lys og energi. **Solenergi** kan
357 utnyttes gjennom solcellepaneler, solfangere og gjennom å bygge hus og bygninger
358 slik at de kan utnytte lyset og varmen fra sola best mulig. Solcellepaneler
359 omdanner solenergi til elektrisk energi mens solfangere omdanner solenergi til
360 varmeenergi (termisk energi). Senterungdommen stiller seg positive til videre
361 satsing på å utnytte solenergien både til oppvarming og til produksjon av
362 elektrisitet.

363 En videre satsing på solenergi er viktig da solcellepaneler muliggjør tilgang på
364 fornybar elektrisitetsproduksjon i naturområder hvor det ikke er bygd ut kraftnett og
365 kan slik sett spare uberørt natur for unødvendig utbygging. At egenproduksjonen av
366 elektrisitet fra fornybare energikilder øker, er positivt både i et miljøperspektiv og i et
367 beredskapsperspektiv. Senterungdommen mener at dagens støtteordninger fra
368 ENOVA og Innovasjon Norge for investeringer til solcellepaneler og solfangere bør
369 videreføres.

370 **Senterungdommen vil:**

- 371 • At det skal bygges ut mer fornybar energi i Norge.
- 372 • Oppgradere og vedlikeholde dagens vannkraftverk for å øke produksjonen
373 på eksisterende anlegg.
- 374 • **Alternativ A:** At utbygging av vindkraft på land må vurderes fra sak til sak
375 med grunnlag i lokale forutsetninger og lokalt selvstyre.
- 376 • **Alternativ B:** At utbygging av vindkraft på land må vurderes fra sak til sak,
377 og vertskommunen skal ha vetorett i etableringssaker.
- 378 • At kommuner med nyutbygging av vindenergi skal kompenseres i mye
379 større grad enn i dag
- 380 • At eventuelle endringer av vannkraftbeskatningen skal sikre
381 lokalsamfunnet en fortsatt betydelig del av inntektene. At Utbygging av
382 flytende vindkraft skal prioriteres, og må få statlig støtte for å få prisen ned
383 på et konkurransedyktig nivå.
- 384 • At dagens støtteordninger fra ENOVA og Innovasjon Norge for investeringer
385 til solcellepaneler og solfangere skal videreføres.

SOLENERGI

er energi i form av lys- og varmestråler fra Sola. Mengden av solenergi som treffer Jorden i løpet av ett år, er om lag 15 000 ganger større enn hele verdens årlige energiforbruk. Solenergi kan utnyttes til å produsere elektrisk energi ved hjelp av solceller.

PRODUKSJONSMØNSTER

er når, hvor og hvor mye det blåser. I Norge blåser det når det ikke blåser sør i Europa, og motsatt. Dermed kan Norge produsere mye strøm når Europa produserer lite, og motsatt.

- At installasjoner av småskala fornybar energiproduksjon skal fremmes.

387

388 KRAFTNETT OG MELLOMLANDSFORBINDELSER

389 Det europeiske kraftnettet er tett knyttet sammen gjennom overføringskabler. På
390 den måten kan energi transporteres dit det er størst behov for den. Norge
391 har **overføringskabler** til Sverige, Danmark, Nederland, Finland og Russland. Den
392 største delen av kraften Norge eksporterer og importerer kommer fra Sverige og
393 Danmark. Utviklingen i Europa er at fornybare energikilder som vindkraft og
394 solenergi erstatter kull-, gass-, og kjernekraftverk. Samtidig bygges det ut mange
395 nye mellomlandsforbindelser ettersom fleksible energikilder erstattes av ikke-
396 fleksible energikilder som øker behovet for kjøp og salg av strøm.

397 Norge er et av få land i Europa som har et overskudd av fornybar energi og er en
398 netto eksportør av kraft. Senterungdommen er positive
399 til **mellomlandsforbindelser** da disse forbindelsene muliggjør overføring av
400 fornybar energi, bidrar til økt utbygging av fornybar energi som bidrar til å
401 redusere CO₂-utslipp. Mellomlandsforbindelsene bidrar også til å øke verdien av de
402 fornybare energiressursene i Norge. Dette kommer av at vindkraften i Norge har et
403 annet enn **produksjonsmønster** vindkraften lenger sør i Europa.

404 Den regulerbare vannkraften i Norge vil også øke i verdi med økt utbygging av
405 mellomlandsforbindelser. Dette henger sammen med at kraftprisen til enhver tid
406 bestemmes av forholdet mellom tilbud og etterspørsel. Når det blåser mye i
407 Europa vil kraftprisene falle som følge av økt tilbud av kraft. Hadde norsk vindkraft
408 hatt det samme **produksjonsmønsteret** som vindkraften lenger sør i Europa ville
409 oppnådd kraftpris blitt lavere siden produksjonen hadde blitt høy på samme
410 tidspunkt. Et **produksjonsmønster** som avviker fra produksjonsmønsteret til
411 vindkraften lenger sør i Europa er derfor fordelaktig og bidrar til å øke verdien av
412 norsk vindkraft.

413 Den regulerbare vannkraften i Norge vil øke i verdi med flere
414 mellomlandsforbindelser da det kan eksporteres mer kraft når kraftproduksjonen i
415 Europa er lav og kraftprisen er høyere. Samtidig vil økt overføring av kraft gi økte
416 inntekter til staten som eier av mellomlandsforbindelsene (**Statnetts**
417 **flaskehalsinntekter**). Senterungdommen mener samtidig det er viktig å finne en
418 balanse mellom utbygging av utenlandsforbindelser og hensynet til norsk industri
419 og norske strømforbrukere. En forutsetning for utbygging av nye
420 mellomlandsforbindelser skal være at Statnett skal eie minimum 50 prosent av
421 kablene.

422 I Norge må det bygges ut mer nett for å muliggjøre elektrifisering av flere sektorer og
423 fase ut fossile energikilder. Utbyggingen av ikke-regulerbare energikilder som
424 vindmøller og solceller øker behovet for å bygge ut kraftnettet i Norge for å få
425 transportert kraften dit det er behov for den. Det er forskjell på hvor behovet for
426 kraft er størst og hvor det er mest gunstig å bygge ut kraftverk, som eksempelvis
427 vindmøller. Elektrifisering av bilparken og ferger, overgang fra fyringsolje til strøm,

MELLOMLANDS- FORBINDELSER/ OVERFØRINGSKABLER

er forbindelser mellom de elektriske systemene i to land, bygget som luftledning eller sjøkabel. Norge har i dag mellomlandsforbindelser til:

Sverige (landforbindelser)
Finland (landforbindelser)
Russland (landforbindelser)
Danmark (Skagerak 1-4 sjøkabler)

Nederland (NorNed-sjøkabel)
Og er i gang med å bygge mellomlandsforbindelser til:

Tyskland (NordLink-sjøkabel, fra 2020)

Storbritannia (North Sea Link-sjøkabel, fra 2021)

**STATNETTS
FLASKEHALSINTEKTER**
oppstår når kraft overføres mellom områder med forskjellig kraftpris. Flaskehalsinntektene er hovedsakelig positive, ved at kraft flyter fra områder med lav pris til områder med høy pris. Men det kan også oppstå negative flaskehalsinntekter, spesielt i forbindelse med spesialreguleringer av kraftproduksjon og kraftflyt.

428 produksjon av hydrogen og drift av datasentre er bare noen av områdene som vil
429 øke etterspørselen etter elektrisitet i Norge i de kommende årene.

430 Dagens ordning for **nettleie**, hvor nettleien generelt er betydelig høyere i
431 distriktene enn i de større byene, er ikke rettferdig. Senterungdommen vil
432 gjenopprette den statlige tilskuddsordningen for utjevning av nettleien. Dette vil
433 legge til rette for industri i hele landet og sørge for at mer energi kan brukes til
434 foredling av produkter lokalt.

435 **Senterungdommen vil:**

- 436 • Bygge ut det norske kraftnettet og oppgradere kraftnettet for å ha
437 kapasitet til mer fornybar energi og økt elektrifisering.
- 438 • Bygge ut nye mellomlandsforbindelser så lenge de er samfunnsøkonomisk
439 lønnsomme og eies med minimum 50 prosent av Statnett.

440 **OLJE OG GASS**

441 Olje og gass er Norges viktigste eksportnæring og har klart størst verdiskaping av
442 alle våre næringer. Næringen sysselsetter rundt 180 000 mennesker og står for
443 rundt en femtedel av statens inntekter. Samtidig er olje- og gassnæringen den nest
444 største kilden til utslipp av klimagasser i Norge. I 2018 stod utvinning av olje og gass
445 for 27 prosent av Norges totale utslipp av klimagasser, tilsvarende 14,6 millioner
446 tonn CO₂-ekvivalenter. Mens andre næringer som jordbruket og industrien har
447 klart å redusere sine utslipp, har utslippene fra olje- og gassindustrien økt.

448 Fra 1990 til 2018 har utslipp fra utvinning av olje og gass økt med 76 prosent. Per
449 fat er utslippene redusert, men siden den totale produksjonen har økt har
450 utslippene fra sektoren gått opp. Utslippene fra norsk olje- og gassindustri må
451 reduseres kraftig om vi skal nå nasjonale klimamål. Utslippene kan reduseres
452 betydelig gjennom energieffektivisering, redusert **fakling**, elektrifisering og
453 gjennom fangst og lagring av CO₂.

454 Norge har som mål å redusere utslipp av klimagasser med 40 prosent i 2030
455 sammenlignet med 1990-nivå. Samtidig fortsetter utvinningen av olje og gass i
456 samme tempo som før og det letes i stor skala etter nye felt. Senterungdommen
457 mener det ikke skal letes etter nye olje- og gassfelt. Leting og utvinning av olje og
458 gass vil øke utslippene av klimagasser i Norge. Samtidig utgjør videre leting en
459 økonomisk risiko ved at feltene kan vise seg å være ulønnsomme etter hvert som
460 etterspørselen etter fossile energikilder i verden reduseres. Flere andre
461 oljeproduiserende land har også betydelig lavere kostnader ved utvinning av olje og
462 gass enn Norge. Noe som gjør at olje og gass kan tilbys til lavere priser enn hva
463 produksjonskostnadene er i Norge.

464 Ved utnyttelse av dagens felt som enten er satt i drift eller som bygges ut, vil Norge
465 kunne fortsette å utvinne olje og gass i 50-60 år til, dvs. til år 2070-2080.
466 Allerede innen 2050 skal globale klimagassutslipp være redusert med 40-70
467 prosent fra 2010-nivå om togradersmålet skal nås. Det vil ikke være forsvarlig av
468 Norge, verken for klimaet eller for landets økonomiske sikkerhet, å fortsette med

NETTLEIE

er prisen forbrukeren betaler for å få overført strøm til stedet hvor strømmen skal brukes. Nettleien skal gi nettselskapet inntekter til dekning av kostnadene ved transport av strøm, gitt effektiv drift, utnyttelse og utvikling av nettet. Det er nettselskapet selv som fastsetter nettleien, men NVE kontrollerer at inntekten nettselskapet henter inn gjennom nettleien ikke er høyere enn det nettselskapet totalt har lov til å ta seg betalt fra sine kunder.

FAKLING

er etterforbrenning for å bli kvitt overskudd av gass og olje ved petroleumsutvinning, raffinering og petrokjemisk industri. Fakling innebærer resurstap og store miljøulempen i form av store utslipp av karbondioksid (CO₂), og på norsk kontinentalsokkel omfattes fakling av CO₂-avgift. Dette har ført til en redusert bruk av fakling, men et minimum av fakling opprettholdes pga. sikkerhetshensyn. Dersom det oppstår en feil i prosessanlegget, er fakling en sikker måte å bli kvitt gass og væske på

469 oljeutvinning og -leting slik som i dag. Senterungdommen vil derfor gå inn for en
470 gradvis nedtrapping av olje- og gassindustrien, med overføring av arbeidsplasser og
471 kompetanse til nye grønne arbeidsplasser.

472 **Senterungdommen vil:**

- 473 • Norsk olje- og gassvirksomhet skal gradvis trappes ned og utfases over de
474 kommende tiårene.
- 475 • Det skal utarbeides en helhetlig plan som sikrer en kontrollert utfasing på
476 Norges egne premisser, hvor det samtidig sikres at det skapes nye, grønne
477 arbeidsplasser.
- 478 • Leting etter nye olje- og gassfelt stanses.
- 479 • Oljeskatteordningen skal gjennomgås slik at det blir investeringsnøytralt,
480 derunder fjerne leterefusjonsordningen.
- 481 • Oljeplattformer som har levetid på over 10 år elektrifiseres innen 2030,
482 enten gjennom tilkobling til landstrøm eller utbygging av vindmøller til havs.
- 483 • Utslippene fra norsk olje- og gassvirksomhet skal reduseres gjennom
484 energieffektivisering, redusert fakling, elektrifisering, og dekarbonisering ved
485 fangst og lagring av CO₂.
- 486 • Offentlige forskningsmidler og eksisterende kompetanse flyttes fra
487 oljeindustrien til innovasjon innen fornybar energi og grønne næringer.
- 488 • Norge skal ta initiativ til en nedtrappingsavtale for olje og gass i fellesskap
489 med andre oljenasjoner

INDUSTRI

490 I 2018 sto industrien for 23 prosent av Norges klimagassutslipp, som den tredje
491 største utslippkilden etter olje- og gassutvinning og transport. Utslippene har gått
492 ned med rundt 40 prosent fra 1990 til i dag, samtidig som produksjonen har økt
493 tilsvarende. Norsk industri er blant de mest klimavennlige i verden fordi vi benytter
494 fornybare energikilder og svært energieffektive prosesser. Norge har derfor et stort
495 fortrinn i overgangen til et lavutslippssamfunn. Det vil likevel være nødvendig å
496 kutte utslippene fra industrien betraktelig. Norges mål må være å øke
497 verdiskapningen betydelig gjennom økt produksjon og utvikling av nye prosesser og
498 produkter, samtidig som klimagassutslippene skal reduseres.

499 Felles for mange av bransjene innenfor industrien er at de er svært kraftkrevende
500 og utgjør gjerne et betydelig punktutslipp av klimagasser. Utslippene kommer stort
501 sett fra industrielle prosesser og forbrenning av gasser for energitilførsel til
502 prosessene. Vi må sikre at produksjonen blir så klimavennlig som mulig, fordi det vil
503 være behov for produkter som aluminium, sement og kunstgjødsel også i et
504 nullutslippssamfunn.

505 Norsk industri er en del av **EUs klimakvotesystem** ([kapittel om Internasjonalt](#)). EU
506 har besluttet at utslippene som omfattes av kvotesystemet skal reduseres med 43
507 prosent innen 2030 sammenlignet med 2005. Industrien vil derfor måtte kutte sine
508 klimagassutslipp i tråd med nedtrappingen av tilgjengelig kvoter i markedet. Det
509 kan blant annet bidra til å gjøre det lønnsomt å etablere karbonfangstanlegg og å
510 erstatte kull og koks med biokull og hydrogen i industrielle prosesser.

511 Industrien er en del av klimaløsninga og må være et satsningsområde inn i det
512 grønne skiftet. Teknologiutvikling, effektivisering av prosesser, bruk av nye råvarer
513 og materialer, og **karbonfangst og -lagring** er nødvendige tiltak for å kutte
514 utslippene fra industrien. Da vil vi være avhengige av at industrien får gode og
515 forutsigbare rammebetingelser, og tilgjengelige og kraftfulle virkemidler.
516 Alternativet til satsning og effektivisering for å kutte de nasjonale
517 klimagassutslippene vil være nedleggelse, noe som vil redusere norsk
518 verdiskapning og føre til økt karbonlekkasje.

519 Senterungdommen vil:

- 520 • Sikre tilstrekkelige bevilgninger til å utløse store pilotanlegg
521 for **karbonfangst, -lagring** og -anvendelse i industrien.
- 522 • Etablere **lånegarantiordning** for prosjekter i Norge med positiv
523 klimaeffekt.
- 524 • Erstatte kull og koks med hydrogen og biokarbon som reduksjonsmiddel i
525 industrielle prosesser.
- 526 • Utnytte spillvarme fra industrien til oppvarming av bygg og lignende.

KARBONFANGST OG -LAGRING (CCS)

Det finnes i dag i hovedsak tre måter å lagre eller fange CO₂ på hvor alle er knyttet til forbrenning av fossile brenslere. Pre-combustion, som innebærer å fjerne CO₂ før selve forbrenningen, post-combustion, som innebærer å fjerne CO₂ etter selve forbrenningen og oxy-fuel, som innebærer å erstatte luft med rent oksygen ved forbrenning av fossile brenslere.

Utfordringen i dag er at prosessene er svært kostbare. Per dags dato er ikke slike investeringer lønnsomme, men økt CO₂-kvotepris i fremtiden kan være med på å gjøre investeringer i denne sektoren lønnsomme.

CO₂-KOMPENSASJONS-ORDNINGEN

er en ordning med formål å motvirke karbonlekkasje, grunnet økning i elektrisitetspriser som følge av EUs klimakvotesystem.

LÅNEGARANTIORDNING

er en ordning hvor staten garanterer for lån som en bedrift tar opp, slik at bedriften får mulighet til å investere i langsiktige prosjekter.

LANDBRUK

527 Landbruket har redusert sine klimautslipp med 4,2% siden 1990, men det er
528 fortsatt mye som gjenstår. Det er viktig å huske at landbruket er basert på biologisk
529 produksjon, og at det derfor ikke går an å redusere alle utslippene ved å gå over til
530 nye teknologiske løsninger. Samtidig er fotosyntesen som foregår både på åker og i
531 skog en naturlig metode for karbonfangst og -lagring. Et viktig tiltak mot
532 klimaendringene vil derfor være å forsøke å maksimere opptaket av karbon, samt
533 sørge for langsiktig lagring.

534 Klimatiltakene i landbruket kan deles i tre deler: tilpasninger til et endret klima,
535 reduksjon av utslipp, og økt opptak og lagring av klimagasser. Tilpasningene vil blant
536 annet dreie seg om å utvikle mer robuste sorter, optimalisering av **jordkulturen** og
537 investeringer i utstyr som tunneler for dyrking av frukt og bær. Reduksjonene vil vi
538 oppnå ved blant annet effektivisering av produksjonen og overgang til fornybare
539 energikilder. Økt opptak og lagring handler både om å øke opptaket til jorda i
540 matproduksjon, og til skogen i skogdrifta. I tillegg handler det om å sørge for at det
541 karbonet som blir tatt opp, ikke slipper ut i atmosfæren igjen. Dette gjøres blant
542 annet ved å utnytte skogen på nye og bedre måter, og ved å forske på hvordan man
543 minimerer utslippene fra jorda når den bearbeides.

544 JORDBRUK

545 Gjennom **Parisavtalen** har Norge forpliktet seg til å redusere egne utslipp med 40
546 % innen 2030 sammenlignet med 1990-nivå. Samtidig står det at vi skal «kutte
547 klimagassutslippene på en måte som ikke truer matproduksjonen». Å redusere
548 utslippene på bekostning av norsk matproduksjon er derfor ikke en god strategi,
549 spesielt i en tid hvor den globale matsikkerheten trues av klimaendringene.
550 Kortreist mat har lavere klimaavtrykk enn mat som har blitt transportert lange
551 distanser med fly og båt, og det bør derfor være et mål å ha høyest mulig
552 selvforsyningsgrad, basert på norske ressurser.

553 Siden 1990 har utslippene fra jordbruket gått ned, samtidig som matproduksjonen
554 har gått opp. Det betyr at utslippene per produserte enhet har gått betraktelig ned.
555 Det bør være hovedfokuset også i tiden fremover, for å unngå at importen av mat
556 øker i takt med en voksende befolkning. Ved å samtidig fokusere på å kaste mindre
557 mat, vil vi kunne brødfø flest mulig med minst mulig klimagassutslipp.

558 I Norge er det begrenset med arealer som egner seg for dyrking av menneskemat.
559 Bare 3 prosent av arealet kan dyrkes, og bare ¼ av det arealet har de klimatiske
560 forutsetningene som kreves for å dyrke matkorn, frukt og grønnsaker i stor skala.
561 Det vil derfor være god klimapolitikk å bruke de resterende ¾ av **dyrkamarka**,
562 og **utmarka**, til å produsere kjøtt, heller enn å importere mat fra utlandet. Samtidig
563 må vi forsøke å dyrke mest mulig menneskemat på de innmarksarealene som er

JORDKULTUREN

er alle faktorene i jorda som påvirker veksten, e.g. næringssammensetning, bakterieflora, insekter og smådyr, og drenering.

UTMARK

er udyrket mark som etter loven ikke regnes for innmark. Praktiske eksempler på utmark er skog, fjell og kystområder. Av Norges landareal er 95 % utmark. Nesten halvparten av dette arealet er egne som husdyrbeite.

DYRKAMARK

omfatter alt jordbruksareal som er fulldyrka ned til vanlig pløyedjup, eller er overflatedyrka.

564 egnet for det. Det er viktig for å få en høyest mulig selvforsyningsgrad, noe som er
565 bra både for miljøet og i et beredskapsperspektiv.

566 For å kunne produsere mest mulig norsk mat på norske ressurser er det viktig at vi
567 utnytter **utmarksbeitene**. Gresset som vokser på beitene binder karbon og lagrer det
568 i jorda, og dyrene som beiter utnytter ressurser som ellers ikke ville vært tilgjengelige
569 for mennesker. Samtidig er det et paradoks at vi i dag importerer store mengder soya
570 fra utlandet for å holde liv i disse beitedyra. Å erstatte soyaen som blir brukt i dag
571 med proteinkilder som er basert på norske ressurser (f.eks. alger, insekter
572 eller treprotein) vil være bra av flere grunner. For det første går utslippene fra
573 transport ned. For det andre reduseres etterspørselen av soya, som fører til mindre
574 avskoging i tropiske strøk. I tillegg vil det i et beredskapsperspektiv sikre oss at vi kan
575 opprettholde matproduksjonen hvis det skulle bli lavere tilgang på soya. Dette
576 gjelder både for kraftfôr som blir brukt i jordbruket og fiskeoppdrett.

577 Myra er en viktig ressurs hvis vi skal produsere nok mat i Norge. Samtidig er den et
578 viktig karbonlager. Planterester som ligger i myra råtner veldig sakte, så karbonet i
579 dem blir liggende i myra i stedet for å slippes ut i atmosfæren. Senterungdommen
580 mener at **grunn myr** (der laget med myrjord er tynnere enn 1 meter, og det ligger
581 annen type jord under) skal kunne benyttes til matproduksjon. Her er det mulig å
582 snu myrjorda under den andre jorda når området dyrkes opp, slik at karbonet blir
583 lagret under dyrkajorda. Dette er ikke mulig med **dyp myr** eller grunn myr på
584 fjellgrunn, så denne myra bør verken dyrkes eller bygges ut.

585 Å investere i klimavennlig teknologi er også viktig i landbruket. Fossil oppvarming
586 av fjøs, korntørker og drivhus bør erstattes med fornybare energikilder som
587 biovarmeanlegg eller solcellepaneler, traktorer og andre landbruksmaskiner bør gå
588 på biodrivstoff og etter hvert strøm, og **biogass** lagd av husdyrgjødsel må satses
589 ytterligere på. Dette er teknologier som det vil ta lang tid å fase inn, og det er
590 derfor viktig å få på plass finansieringsordninger så fort som mulig. Disse
591 ordningene skal gjøre det mulig og lønnsomt å investere i miljøvennlig teknologi på
592 små og store bruk over hele landet.

593 Forskning er viktig for å finne gode, klimavennlige løsninger i landbruket. Det
594 forskes allerede på hvordan man gjennom avl og føring kan redusere
595 metanutslippene fra storfeproduksjonen. Det trengs også forskning på f.eks.
596 hvordan man kan drive jorda på en måte som maksimerer CO₂-opptaket, og
597 hvordan man kan minimere utslippene når man bearbeider jorda. I tropiske og
598 tempererte strøk bindes CO₂ først og fremst i biomassen, mens i nordlige strøk
599 bindes den mest i jorda. Å forstå denne prosessen er viktig for å forstå hvordan vi
600 skal forvalte både innmark og utmark, og da trengs det mer forskning.

601 For å nå klimamålene våre må vi fortsette å redusere utslippene per produserte
602 enhet, og produsere mest mulig mat basert på norske ressurser. Dette må gjøres
603 med en langsiktig tankegang, fordi de fleste av de enkle, effektive kuttene er gjort
604 allerede. Det som vil være fokuset i årene og tiårene framover er langsiktig
605 omlegging til utslippsfrie teknologier, og effektivisering av drifta.

BIOGASS

er en fellesbetegnelse på gassene metan (CH₄) og karbondioksid (CO₂) som oppstår når organisk materiale råtner. Gassen kan lages av kloakkslam, matavfall, planterester og husdyrgjødsel, og kan utnyttes som energi til drivstoff, oppvarming eller i el-produksjon. Potensialet i produksjon av biogass er stort, for er det én ting det finnes mye av på norske gårder, så er det husdyrgjødsel.

I samme prosess som man produserer biogass, produseres også biogjødsel og en bioest som kan brukes til plantejord.

Gassen kan ikke brukes på kjøretøy som ikke er spesielt tilpasset, og har derfor ikke samme funksjon som annet biodrivstoff.

606 **Senterungdommen vil:**

- 607 • Øke tilskudd og forskningsmidler til å produsere **biogass** av husdyrgjødsel,
- 608 med sikte på at mest mulig av husdyrgjødsel brukes til biogassproduksjon i
- 609 framtiden. Tilskuddene skal rettes både mot store anlegg og
- 610 småskalaproduksjon på enkeltgårder.
- 611 • Jobbe for en fortsatt kanaliseringpolitikk med gras i områder hvor det ikke
- 612 kan dyrkes korn, samt kraftforkrevende husdyr i kornområder for å utnytte
- 613 gjødsel.
- 614 • Øke forskningsmidler på bruk av bioressurser fra jord og skog.
- 615 • Legge til rette for at det dyrkes mest mulig frukt, bær, grønnsaker og korn
- 616 til menneskeføde på de arealene som er egnet for det.
- 617 • Øke beitetilskuddet på utmarksbeite for husdyr.
- 618 • Godta nydyrking av grunn myr for å øke norsk matproduksjon.
- 619 • Videreføre forbudet mot nydyrking av og utbygging på dyp myr, og innføre
- 620 støtte til plombering av dyp myr som tidligere har blitt drenert.
- 621 • Forby uttak av torv til produksjon av plantejord.
- 622 • Øke midler til forskning på proteinkilder som er basert på norske ressurser,
- 623 f.eks. alger, insekter og tre, for å utvikle et fullgodt alternativ til soya i
- 624 kraftfôr.
- 625 • Videreføre avlsarbeidet for å redusere metanutslipp fra storfe.
- 626 • Styrke landbruksrådgivernes kunnskap om klimatiltak.
- 627 • Jobbe for at mindre mat kastes, både av butikker og forbrukere.
- 628 • At alle klimatiltak skal registreres i sektorens offisielle klimaregnskap
- 629 • Styrke jordvernet.
- 630 • Merke næringsmidler med produktets karbonavtrykk.
- 631 • Gradvis fase ut avgiftsfritaket på fossil diesel til anleggsmaskiner, inkludert
- 632 landbruksmaskiner, mens avgiftsfritaket skal opprettholdes på biodiesel.
- 633 Avgiftene skal gå inn på et fond fra hvor de berørte næringene kan søke
- 634 om støtte til utslippsreducerende innkjøp og omlegginger, som f.eks
- 635 fossilfrie anleggsmaskiner. Landbruket skal være sikret en proporsjonal
- 636 andel av fondet. (Også nevnt i kapittelet om Bygg- og anleggsnæringen)

637 **SKOGBRUK**

638 Alt som kan lages av olje, kan i prinsippet også kan lages av skog. I netto tar den
639 norske skogen opp CO₂ tilsvarende halvparten av utslippene våre. Denne effekten av
640 skogen skal ikke undervurderes, men det å kunne bruke skog til å erstatte fossilt
641 materiale, samt som byggemateriale, gir en enda større klimagevinst. Det trengs en
642 kunnskapsbasert bruk av naturen som spiller på lag med de naturlige kretsløpene. En
643 aktiv skogskjøtsel, og en politikk som legger til rette for økt bruk av og
644 videreforedling av norsk skog, er sentralt for at Norge skal klare å nå klimamålene vi
645 har satt oss.

646 Norge er et ledende land i utviklingen av innovative løsninger innenfor treforedling.
647 For å få utløst det fulle klimapotensialet til skogen er det viktig at de ulike

BIODIESEL

er en fellesbetegnelse på alle dieseltypene som er framstilt fra fornybare råvarer, for eksempel rapsolje eller slakteavfall. Noen typer er svært lik fossil diesel i kjemisk oppbygging og kan helt eller delvis erstatte fossil diesel. Andre typer biodiesel brukes hovedsakelig som tilsetning til fossil diesel. Fordelen med fornybare drivstoffer er at de kan gi en netto reduksjon i utslipp av klimagasser. Men hvor mye utslippene reduseres avhenger blant annet av hvilke råvarer som er benyttet og produksjonssted, -metode og -land.

AVGIFTSFRI DIESEL

er i dag fritatt for veibruksavgift, og skal bare brukes i traktorer, motorredskaper og liknende.

648 bestanddelene av virket brukes der det gir størst klimaeffekt. Derfor trengs det en
649 storstilt satsing på FoU, samt å koble sammen disse miljøene med industrien.

650 Treforedlingsindustrien henger tett sammen med trelastindustrien. Det er mest
651 lønnsomt å bruke sagtømmer som byggemateriale, og hvis ikke denne industrien
652 gjør det godt, vil heller ikke treforedlingsindustrien nyte godt av energivirke som
653 blir tatt ut og restmateriale fra sagbruk. Med andre ord må Norge legge til rette for
654 mer nasjonal trelastindustri, slik at treforedlingsindustrien, med kompetansen og
655 innovasjonen den bærer med seg, kan utvikle seg videre. Norsk skog kan brukes
656 som råstoff i bærekraftig biodrivstoff. Ved å gjeninnføre **grottilskuddet**, samt legge
657 å til rette for langsiktige og konkurransedyktige vilkår for treforedlingsindustrien i
658 Norge, kan vi gå foran som et land som satser på produksjon av biodrivstoff.
659 Biodrivstoff er i seg selv et biprodukt innenfor treforedlingen, og vi må derfor legge
660 til rette for en helhetlig styrking av industrien, og ikke bare én nisje.

661 Hele verdikjeden trenger gode vilkår som gir grunnlag for ytterligere avvirkning og
662 videreforedling i landet. Eliminering av flaskehalsen på veinettet, en velutviklet og
663 elektrifisert jernbane og stor etterspørsel etter produkter basert på norsk tre kan
664 være med på å gi lønnsomhet til både skogeier, transportør og videreforedler.

665 Forbedrede økonomiske rammevilkår, som for eksempel offentlig eierskap i private
666 bedrifter eller risikolån, kan bidra til å realisere prosjekter som ellers hadde vært
667 urealistiske. Denne økte lønnsomheten gir et større insentiv for å ta ut mer virke, noe
668 det er bærekraftig grunnlag for å gjøre. I dag tar vi ut 11 millioner m³, mens det er
669 bærekraftig grunnlag for å ta ut minimum 15 millioner m³. Denne økningen gir en
670 enorm klimagevinst.

671 **Senterungdommen vil:**

- 672 • At staten skal gi skognæringa gode og forutsigbare konkurransevilkår, og
673 legger til rette for økt avvirkning i Norge gjennom utbedring av
674 infrastruktur og bedre økonomiske rammevilkår
- 675 • Legge til rette for at trevirket brukes der det gir størst klimaeffekt, og at
676 utnyttelse av avfall fra trelast- og treforedlingsindustri gjøres kommersielt
677 lønnsomt i større grad
- 678 • Styrke klimafondet **Nysnø** med kapital slik at selskapet kan øke
679 investeringen i klimateknologi og norske industriløsninger som reduserer
680 utslipp
- 681 • **Grottilskuddet** gjeninnføres for å utnytte mer avfall fra skogen i industriell
682 sammenheng
- 683 • Skogloven, Levende skog-standard og skogsertifisering skal brukes for å
684 sikre god skogskjøtsel, avvirkning på optimalt tidspunkt og bærekraftig
685 forvaltning
- 686 • Alt vern av skog skal baseres på frivillighet
- 687 • Tillate planting av fremmedarter, som sitkagran, der det er klimamessig
688 gunstig og ikke gir store negative miljøkonsekvenser.
- 689 • Alle offentlige anbud må hente inn tilbud om å bygge i tre.

GROTTILSKUDD

var en tilskuddsordning som dekket skogsvirke/skogflisråstoff for energiproduksjon som ble tatt ut fra kulturlandskapspleie, lauvskoghogster, GROT (hogstavfall), veikantrydding, ungskogpleie og førstegangstynning. Ordningen ble innført under rødgrønn regjering, og fjernet av blåblå regjering i 2013.

NYSNØ

er et investeringsselskap eid av staten, og eierskapet forvaltes av Nærings- og fiskeridepartementet. Målet deres er å redusere klimagassutslipp gjennom lønnsomme investeringer i ny, klimavennlig teknologi.

FORBRUK OG AVFALL

690 Økonomisk vekst bidrar til økt forbruk og mer avfall. I 2017 kom 3,4 prosent av de
691 norske klimagassutslippene fra avfall. Samtidig har nordmenn et
692 høyt klimafotavtrykk fra varer som produseres i utlandet og importeres til Norge.
693 Avfall og forbruk henger tett sammen. Mye av avfallet som vi produserer i Norge
694 kan unngås ved å redusere det totale forbruket vårt, og ved å utnytte ressursene
695 bedre. Ved å kjøpe mindre, utnytte ressursene bedre og dermed kaste mindre kan
696 en redusere en stor andel av klimagassutslippene fra avfall, både direkte i Norge,
697 og indirekte fra produksjonen av varene. Likevel er det ikke alt avfall vi kan unngå.

698 FORBRUK

699 **Klimafotavtrykket** fra forbruket vårt gir et helt annet bilde enn tall for nasjonale
700 utslipp, fordi Norge importerer forbruksvarer fra andre land. Mange av produktene
701 som forbrukes i Norge er importert fra utlandet, og gir dermed klimagassutslipp i
702 andre land. Forbruket gir likevel et norsk **klimafotavtrykk** som vi selv må ta ansvar
703 for. Norge har et av verdens høyeste forbruk, hvor husstandene til sammen står for
704 80 prosent av det totale forbruket i landet. Samtidig som vi kutter våre egne
705 **direkte utslipp**, må vi også kutte de **indirekte utslippene** som kommer av forbruket
706 vårt.

707 I takt med økt rikdom og velstand øker menneskers forbruk, og dermed også
708 utslipp. I høyinntekstland må forbrukere ta et særlig ansvar for eget forbruk. I
709 mange tilfeller er reduksjon av forbruksvolum eneste utveg. Samtidig er det
710 nødvendig at staten arbeider for å gjennomføre slike endringer. Hvert enkelt
711 individ har et ansvar for å redusere sitt klimafotavtrykk, men staten må legge til
712 rette for at individet lettere kan ta bevisste valg. Det ligger et stort potensial i å
713 kutte klimagassutslipp med en klimapolitikk som i større grad retter seg mot
714 forbrukeren. Det må bli enkelt å ta klimavennlige valg.

715 Senterungdommen vil:

- 716 • Innføre krav om klimautslippsmerking på alle varer som selges i Norge,
717 med oversikt over mengden CO₂-ekvivalenter sluppet ut fra produksjon og
718 levering av varen gjennom hele produksjonsløpet.
- 719 • Fjerne moms på reparasjon og gjenbruk.
- 720 • Støtte forbud mot engangspplastartikler.

721 AVFALL

722 Hvordan vi håndterer avfall etter bruk er spesielt viktig. Deponering og forbrenning
723 av avfall fører med seg store utslipp, hovedsakelig av klimagassene metan og CO₂.
724 Metan dannes i avfallsdeponier når organisk materiale brytes ned uten tilførsel av
725 oksygen fra lufta. CO₂ kommer hovedsakelig fra forbrenning av avfall. I 2009 ble det
726 forbudt å deponere biologisk nedbrytbart avfall i Norge, og mer avfall gikk til

DIREKTE UTSLIPP

er utslipp som fysisk skjer innenfor et begrenset område, som i vårt tilfelle er Norge.

INDIREKTE UTSLIPP

kan komme fra varer og tjenester som lages utenfor et avgrenset område. Fabrikkene som lager varene vi kjøper slipper også ut klimagasser. Det gir utslipp som skapes utenfor det avgrensede området fordi vi kjøper det de lager.

KLIMAFOTAVTRYKK

er en beregning av den totale klimapåvirkningen til et land, en folkegruppe, en industrisektor, en familie, en person eller lignende. For å finne fotavtrykket må en inkludere alle klimarelevante utslipp som en er ansvarlig for, både av CO₂, andre drivhusgasser som metan eller klorfluorkarboner, støv og sot, og lignende. Fotavtrykket inkluderer dermed både direkte og indirekte klimagassutslipp.

727 forbrenning i stedet. Forbrenning utnytter energien i avfallet bedre, men fører med
728 seg utslipp og bør ikke være en prioritert metode for behandling av avfall.

729 Avfall er ikke kun et problem, men også en viktig ressurs i
730 et bærekraftssamfunn basert på mer **sirkulær økonomi**. Samfunnet må ta i bruk
731 nye, effektive systemer som sørger for at dagens avfall kan bli råmaterialer i
732 fremtiden. Organisk avfall kan for eksempel brukes til å produsere biogass, matjord
733 og biogjødsel. Dermed kan en spare utslippene fra deponering og/eller forbrenning
734 av viktige ressurser. I Norge har 70 prosent av befolkningen tilbud om
735 kildesortering av matavfall. Dette er positivt, men det er kun en femtedel av det
736 totale matavfallet som kommer fra husholdninger. Det er derfor viktig at aktører i
737 tjenesteytende sektor, som f.eks. matbutikkene tar større ansvar for å redusere det
738 totale matavfallet.

739 Mange typer plast kan gjenvinnes og brukes i nye produkter. Dermed kan vi
740 redusere forbruket av petroleum til produksjon, spare naturen for forspøpling av
741 plast og unngå å slippe ut CO₂ ved forbrenning av plast. Rundt 95% av alle
742 nordmenn har i dag tilbud om innsamling av plastemballasje, men ordningen
743 varierer fra kommune til kommune. Likevel blir kun én tredjedel av plasten sortert i
744 plastavfall framfor restavfall. Plasten blir i hovedsak sendt til Tyskland for sortering
745 og materialgjenvinning, hvor omlag 80% av all plasten blir gjenvunnet. Resten er
746 urenheter, etiketter og sammensatte kvaliteter som ikke lar seg skille. Ingen norsk
747 plast blir sendt utenfor Europa.

748 **Senterungdommen vil:**

- 749 • Sette en avfallsgrense for bedrifter som omsetter mat som står i forhold til
750 vareutvalget, og innføre en betydelig avgift på avfall over dette.
 - 751 • Bøtelegge bedrifter som kaster nyttbar mat.
 - 752 • Innføre krav til butikk-kjedene om håndtering av avfall til videre bruk.
 - 753 • Legge til rette for at butikker kan bort varer som har gått ut på dato.
 - 754 • Innføre krav om at alt organisk avfall skal gjenvinnes til biogass, biokull eller
755 annen form for biorest innen 2030.
 - 756 • Legge til rette for høyere gjenvinningsgrad av plast blant private forbrukere i
757 Norge, samt at mer av gjenvinningen foregår i Norge.
 - 758 • Utarbeide en plan for hvordan norsk økonomi kan bli en sirkulærøkonomi
759 i større grad.
- 760 Etablere en felles panteordning i Norden, for å øke resirkulering av importerte flasker
761 og bokser.

SIRKULÆR ØKONOMI

er et prinsipp for økonomisk virksomhet som har som mål at ressurser forblir i økonomien lengst mulig. Dette ønskes oppnådd ved å redusere råvarebruk, avfall, utslipp og energiforbruk til et minimum. Mange av ressursene som vi bruker i dag vil det kunne bli knapphet på i framtid på grunn av økt befolkning og høyere forbruk. Ved å bruke ressurser og energi om igjen kan vi utnytte planetens ressurser på best mulig måte i et langsiktig perspektiv.

BYGG OG ANLEGG

762 Innenfor bygg- og anleggssektoren kommer den største delen av
763 klimagassutslippene fra indirekte utslipp gjennom innkjøp av materialer og
764 tjenester, som kan knyttes tett opp mot flere andre sektorer. Likevel kommer også
765 deler av utslippene som direkte utslipp fra energibruk i bygg og fra
766 byggeprosessen.

767 ENERGIBRUK I BYGG

768 Mens energibruk i bygg globalt står for omtrent 40 prosent av klimagassutslippene,
769 utgjør de en veldig liten del av de norske utslippene. Den lave andelen
770 sammenlignet med andre land kommer av at oppvarming av bygg i Norge i stor
771 grad dekkes av elektrisitet fra billig fornybar vannkraft. Utslippene fra fossil
772 oppvarming av bygg utgjør 2,1 prosent av norske
773 klimagassutslipp. Omtrent halvparten av dette kommer fra **oljeforbrenning**, mens
774 den resterende halvparten kommer fra **naturgassforbrenning**. Bruk av olje til
775 oppvarming er vedtatt forbudt fra og med 2020, men bruk av naturgass vil fortsatt
776 være lovlig. Olje- og gassfyr kan mange steder erstattes enkelt av forbrenning
777 av biobrensler, elektrisitet eller geotermisk varme. Samtidig vil isolering av hus og
778 energieffektiviserende tiltak bidra til å redusere behovet for oppvarming.

779 Senterungdommen vil:

- 780 • Innføre forbud mot forbrenning av naturgass til oppvarming av bygg innen
781 2025.
- 782 • Satse på fjernvarme som erstatning for olje- og gassfyring i bygg.
- 783 • Stille krav om at alle nye offentlige bygg skal bygges i tråd med
784 Parisavtalens 1,5 graders mål, hvor en benytter livsløpsanalyser som tar
785 hensyn til blant annet innkjøp, byggeprosess, materialer og
786 energieffektivitet gjennom byggets levetid.

787 BYGG- OG ANLEGGSNÆRINGEN

788 Utslipp fra bygg- og anleggsnæringen er alt som er knyttet til bygge- og
789 vedlikeholdsarbeid, og inkluderer anleggsmaskiner og -utstyr, oppvarming på
790 byggeplass og transport knyttet til dette. Direkte utslipp fra bygg- og
791 anleggsvirksomhet utgjør omtrent 1,6 prosent av norske utslipp. Per i dag har
792 fossil- og utslippsfrie alternativer i næringen vært lite tatt i bruk, med unntak av
793 noen vellykkede prosjekter med "fossilfri byggeplass" i Oslo kommune. Økt
794 etterspørsel etter fossilfrie byggeprosjekter i offentlig sektor vil kunne bidra til å
795 øke tilgangen på fossilfrie anleggsmaskiner og fossilfri transport. Her må det
796 offentlige ta et hovedansvar for å tilrettelegge.

797

FJERNVARME

er et sentralvarmeanlegg som forsyner en bydel eller flere bygg med energi til varmt tappevann og oppvarming. Anlegget benytter ulike energikilder, alt fra spillvarme fra industri, spillvarme fra avfallsforbrenning, varmepumper, bioenergi eller annet til oppvarming av vann.

OLJEFORBRENNING

innebærer oljefyringsanlegg og parafinbrennere i bygg. Anleggene i Norge er installert i tidsrommet 1945 til 1973. Dette er anlegg som er teknisk sett utrangert og lite effektive. De boligene som fortsatt varmes opp med olje- eller parafin er samtidig de som har høyest fyringskostnader.

NATURGASSFORBRENNING

er en brennbar gass som forekommer sammen med råolje. Gassen er et fossilt brensel med lavere klimagassutslipp enn olje, og som blant annet brukes til oppvarming av bygg.

798 **Senterungdommen vil:**

- 799
- 800
- 801
- 802
- 803
- 804
- 805
- 806
- At alle offentlige anbud skal etterspørre fossilfrie byggeplasser og prioritere de fossilfrie tilbudene der det er mulig.
 - Gradvis fase ut avgiftsfritaket på fossil diesel til anleggsmaskiner, inkludert landbruksmaskiner, mens avgiftsfritaket skal opprettholdes på biodiesel. Avgiftene skal gå inn på et fond fra hvor de berørte næringene kan søke om støtte til utslippsreducerende innkjøp og omlegginger, som f.eks fossilfrie anleggsmaskiner. Landbruket skal være sikret en proporsjonal andel av fondet. (Også nevnt i kapittel om landbruk)

807 **INNKJØP OG TRANSPORT**

808 Den største andelen av utslipp fra bygg- og anlegg er indirekte utslipp fra

809 materialinnkjøp og transport. Omtrent 40 prosent av materialressursene som blir

810 brukt i Norge blir brukt til bygg. (Kapittel om Tungtransport og kapittel om

811 Industri). Det er likevel viktig å nevne at bygg- og anleggssektoren er en stor

812 bidragsyter til utslipp fra norsk industri og fra transport, og har dermed et viktig

813 ansvar som innkjøper. Også her må det offentlige ha et ansvar for å etterspørre og

814 prioritere byggeprosjekter hvor en bruker materialer med lavt klimafotavtrykk og

815 kort og/eller utslippsnøytral transport. Økt bruk av tre som byggemateriale,

816 utvikling av karbonfangst for produksjon av andre nødvendige byggematerialer og

817 prioritering av kortreiste produkter vil være viktig.

818 **Senterungdommen vil:**

- 819
- 820
- 821
- 822
- Innføre krav om klimaregnskap for et prosjekts totale livsløp, inkludert indirekte utslipp, ved prosjektering av alle byggeprosjekter.
 - Fjerne moms på reparasjon og gjenbruk på maskiner, materialer osv. (se avfall)

AVGIFTSFRI DIESEL

er i dag fritatt for veibruksavgift, og skal bare brukes i traktorer, motorredskaper og liknende.

CO₂-EKVIVALENT

er en enhet som brukes i klimagassregnskap. Enheten tilsvarer den effekten en gitt mengde (som regel et tonn) CO₂ har på den globale oppvarminga over en gitt tidsperiode (som regel 100 år). De øvrige drivhusgassene kan gi sterkere oppvarming enn CO₂. Utslipp av disse gassene omregnes derfor til CO₂-ekvivalenter.

FISKERI OG OPPDRETTSNÆRING

823 Noreg har stor kompetanse innan skipsfart, havbruk og fiske, og dette er næringar
824 som er viktige å ta med seg inn i det grønne skiftet. Fisk er Noregs nest viktigaste
825 eksportartikkel, men **surare hav** gjer konsekvensar for både artane langs kysten og
826 i oppdrettsanlegga. Tradisjonelt har det kalde og reine vatnet vårt vore grunnlag
827 for store ressursar innan fiskeri og havbruk, men eit varmare og surare hav, som
828 følgjer med klimaendringane, vil endra livsføresetnadane i det marine miljøet. Når
829 befolkninga i verda aukar treng me og auke i matproduksjon, og då vert norsk
830 fiskerinæring viktig. Berekraftig vekst i fiskeri og havbruk spelar ei viktig rolle.

831 FISKERI OG OPPDRETTSNÆRING

832 Den norske oppdrettsnæringa må ha eit stort bærekraftfokus. Ein må ha fokus på
833 at det skal vera tilnærma null medikamentforbruk, fôrprodusentar må stilla
834 miljøkrav til råvareleverandørar og både fôrflåtar og båtar må bli elektrifisert. Ein
835 lang kyst, store havområder og mange fjordar gjer Noreg gode føresetnadar for å
836 hausta frå havet.

837 Dei siste 20-30 åra har fiskeri og oppdrettsnæring utvikla seg til ein viktig økonomisk
838 sektor i Norge. Etter olje og gass, er sjømat Norges største eksportnæring.
839 Oppdrettsnæringa er ei viktig inntektskjelde for Noreg og det er viktig å leggja til
840 rette for ei bærekraftig utvikling og vekst i denne næringa. Ingrediensane i fiskefôret
841 spelar ei viktig rolle her. Fisk i oppdrettsanlegg skal fôrast med dei næringsstoffa den
842 treng for å veksa og ha god helse, men råvarer nytta til fôrproduksjon må
843 vera bærekraftige.

844 Ingrediensane fiskemel og fiskeolje har tradisjonelt vore utgangspunktet for eit godt
845 fiskefôr. Dei siste 15 åra har tilgangen på fiskemel og -olje blitt lågare. Planteprotein
846 har vist seg å kunna erstatte fiskemel, men i dag vert det importert planteråvarer i
847 hovudsak frå Sør-Amerika og Europa. I framtida bør protein og olje som skal brukast i
848 fiskefôr kunna lagast frå kjelder som er nærmare og som krevjar mindre landareal og
849 sprøytemiddel. Ein bør satsa på å bruk av algar, tare, insekt, restråstoff frå
850 produksjon av andre dyr og sekkedyr i fiskefôr.

851 Senterungdommen vil:

- 852 • Tilpasse oppdrettsanlegg etter meir ekstremvær
- 853 • At råvarer nytta til fôrproduksjon må vera bærekraftige
- 854 • Ha gode avlsprogram for å forkorta produksjonstida og redusera
855 ressursbruken

856 FOREDLING OG TRANSPORT

857 Eksport av norsk sjømat skjer hovudsakleg på skip. Det er energieffektivt å frakta
858 varer på skip, men i eit nullutsléppsamfunn må båtane gå på fossilfritt drivstoff. Land

HAVFORSURING

er eit omgrep som blir
brukt om den pågåande
nedgangen i pH-verdien i
verdshavane forårsaka av
opptaket deira av
menneskelege utslépp av
karbondioksid frå Jordas
atmosfære. Det er berekna
at pH-verdien i hava
mellom 1751 og 1994 gjekk
ned frå omtrent 8,179 til
8,104, ei svarer til ein auke
surhetsgrad på 18,9
prosent.

859 som Kina importerer store mengder norsk fisk, men mykje vert send attende til
860 Europa etter det er omarbeida. Senterungdomen meiner fiskerinæringa i Noreg bør
861 nytta fordelene med god tilgang på råstoff. Me må foredle fisken i Noreg og skapa
862 produkt av kvalitet.

863 **Senterungdommen vil:**

- 864 • At Norsk fisk skal foredlast i Noreg
- 865 • Elektrifisera fôrflåtar og båtar.
- 866

INTERNASJONALT

867 Klimasaken er som kjent et globalt problem som må løses lokalt. Samtidig kreves
868 det globalt samarbeid for å finne og legge til rette for de lokale løsningene. Norge
869 er en av de landene som har tjent mest på den forurensningen som har ført til
870 klimaendringene, og vi har derfor et spesielt ansvar for å bidra til å løse problemet
871 nå. Det gjør vi med å jobbe med gode løsninger for å redusere utslippene her
872 hjemme, men også ved å ta internasjonalt ansvar og initiativ. Hvis vi ikke klarer å
873 redusere egne utslipp, har vi liten troverdighet når vi kritiserer politikken til store
874 land som USA, Kina eller Brasil. At vi får ned våre utslipp kan også ha en
875 smitteeffekt på andre land, ikke minst fordi teknologi som utvikles i Norge (for
876 eksempel innenfor off-shore vindkraft, el-ferger og karbonfangst og -lagring) kan
877 tas i bruk av andre land. Selv om vi kan gjøre en forskjell alene, er vi avhengige av
878 internasjonalt samarbeid for å få ned de globale utslippene.

879 **Parisavtalen** er den viktigste internasjonale avtalen verden har fått på plass så
880 langt. Avtalen er basert på at alle land melder inn hvilke kutt de kan bidra med,
881 heller enn at de blir pålagt kutt fra det internasjonale samfunnet. Den er viktig fordi
882 det er første gang alle land har blitt enige om å gjøre noe med klimaendringene,
883 men den er ikke ambisiøs nok som den ligger i dag. Foreløpig inneholder den bare
884 1/3 av de kuttene som er nødvendig for å nå målet om under 1,5 graders
885 oppvarming. Det er derfor viktig at Norge følger opp sine forpliktelser i avtalen,
886 øker sine egne klimaambisjoner, og jobber for å få andre land til å gjøre det
887 samme.

888 Selv om **Parisavtalen** er viktig, er det vanskelig å bli enige om kutt og å samarbeide
889 om tiltak med alle verdens land. Klimasamarbeidet med våre naboland og EU
890 er viktig for å få til utslippskutt. Regjeringen har våren/sommeren 2019 forhandlet
891 med **EU om en klimaavtale** som er mer ambisiøs enn Parisavtalen. Avtalen åpner
892 for at noen av kuttene kan gjøres ved å kjøpe CO₂-kvoter gjennom **EUs**
893 **kvotesystem**. Vi må ha et klart mål om å gjøre alle kuttene her hjemme, men
894 likevel være åpne for å kjøpe kvoter som en siste utvei.

895 Norge har vært en del av **EUs kvotesystem** siden det ble opprettet i 2008. Prisen
896 har lenge vært mye lavere enn ønskelig, på grunn av den økonomiske nedgangen i
897 mange europeiske land etter 2008, men prisen har steget markant fra midten av
898 2017. Mange norske bedrifter i kvotepliktig sektor er avhengige av at prisen
899 fortsetter å stige hvis det skal lønne seg å investere i utslippsreducerende tiltak.

900 Arbeidet for å bevare regnskog har lenge vært en viktig del av Norges
901 internasjonale klimaarbeid. Norge har vært en pådriver og viktig bidragsyter i FNs
902 REDD+ -program. Programmets arbeid er viktig, men det har blitt kritisert for at
903 prosjektene ikke leverer det som er lovet til ur- og lokalbefolkninger. Folk som bor i
904 områder hvor REDD+-program har blitt gjennomført har blitt lovet inntekter fra
905 salg av klimakvoter og økonomisk vekst. Flere steder har derimot det motsatte

KLIMAAVTALE MED EU

binder Norge til EUs klimaregelverk, slik at vi har forpliktet oss til å kutte 43% i kvotepliktig og 30% i ikke-kvotepliktig sektor i perioden 2005-2030.

EUs KVOTESYSTEM

fungerer ved at myndighetene setter et tak på total tillatt mengde utslipp istedenfor å regulere utslippene fra hver enkelt fabrikk eller installasjon. En klimakvote er altså en rettighet til å slippe ut ett tonn CO₂ eller CO₂-ekvivalenter. Ved å handle med kvoter på et marked, koordinerer bedriftene seg imellom hvem som skal redusere utslippene og hvor mye. Myndighetene pålegger utslippskutt ved å senke taket på den totale utslippsmengden slik at prisene på kvotene går opp.

PARISAVTALEN

er en internasjonal klimaavtale vedtatt i Paris i 2015. Det er første gang alle verdens land har blitt enige om en avtale for å redusere globale klimagassutslipp, Norge har meldt inn et mål om å kutte utslippene med 40% i perioden 1990-2030.

906 skjedd. Sårbare grupper har mistet tilgangen til skogen og ressursene som de
907 livnærer seg på, og sunket dypere inn i fattigdom. Norge må bruke sin innflytelse i
908 programmet til å sørge for at prosjektene blir gjennomført på en måte som ikke er
909 til skade for lokalbefolkningen.

910 **Statens pensjonsfond** utland, bedre kjent som Oljefondet, er verdens største
911 statlige fond. Fondet investerer for milliarder hvert eneste år i aksjer, rentepapirer
912 og i eiendom. Senterungdommer mener at fondet burde øke sine investeringer i
913 både unorterte og noterte aksjer innen fornybar energi. Forbudet mot å investere i
914 olje-, kull- og gassaksjer må opprettholdes og fondets strenge etiske krav må
915 etterfølges.

916 **Senterungdommen vil:**

- 917 • Øke Norges klimaambisjoner i **Parisavtalen**
- 918 • Jobbe for at EU øker sine klimaambisjoner
- 919 • Gjennomføre alle kuttene vi har forpliktet oss til gjennom klimaavtalen med
920 EU i Norge. Vi er likevel åpne for å bruke kvotekjøp som en siste utvei.
- 921 • Jobbe for at prosjektene i FNs REDD+-program gjennomføres på en måte
922 som reduserer avskoging uten at det går utover lokal- og urbefolkningene
923 som er avhengige av skogen.
- 924 • Øke Oljefondets investeringer i både unorterte og noterte aksjer innen
925 fornybar energi. Norges inntekter fra salg av CO2-kvoter skal øremerkes
926 klimatiltak.

REDD+ -PROGRAM

The United Nations Collaborative Program on Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation in Developing Countries. Programmet har som formål å redusere utslipp fra avskoging i u-land, og ble startet i 2008.
